

1898. február 19-én Bánffy miniszterelnök „a szocialista mozgalmaknak . . . különösen a dunamenti községekben észlelt rohamos terjedése” miatt „kimerítő jelentést” kért Fejér vármegye főispánjától a „mozgalom ez idő szerinti állásáról, terjedelméről, jelszavairól”, valamint a mozgalom meggátolása érdekében tett intézkedésekről. A főispán válaszlevelében részletesen ismertette a „mozgalmak ellenőrzésére tett hatósági intézkedéseket”, melyek közül legjelentősebb a csendőrörsök megerősítése és a gyűléstartás megszigorítása volt. Az agrárproletariátus azonban 1898-ban sikeresen folytatta az ellenállást. Az aratórészt ugyan nem tudták növelni, de a ledolgozás formáin enyhítettek a nagybirtokosok. A mozgalom Dunapentelén csak 1898. december elejére szűnt meg.

A következő években a nagybirtokosok összefogása révén sikerült megakadályozni az agrárproletárok nyílt fellépését. De az elégedetlenség az államhatalommal és a társadalmi rendszerrel szemben tovább élt, sőt a XX. század elején egymást követő rossz terméseredmények miatt mélyült is. Az agrárszocialista mozgalmak újabb hulláma 1905-ben söpört végig Fejér megye falvain. Dunapentelén július 12-én léptek sztrájkba a munkások, eredménytelenül. 1906. május elején Nyisztor György és Csizmadia Sándor jártak Pentelén, és tömeges sztrájkra beszélték rá az agrárproletárokat. A sztrájkoló napszámosokat az adonyi szolgabíró 15 napi elzárásra ítélte. Nyisztor hamarosan újra megjelent Dunapentelén, de ekkor a munka felvételére biztatta az agrárproletárokat, mondván, hogy a hatóságokkal szemben a szocialisták még nem elég erősek. Június elején minden tilalom ellenére szocialista gyűlést hívtak össze Pentelén, s még 1906-ban megalakult a Magyarországi Földmunkások Országos Szövetségének dunapentelei csoportja, Petrovics István vezetésével.

A századforduló földmunkás mozgalmi 1907 után elcsitultak. De az osztályharcnak ezen a frontján tovább erősödtek azok az erők, melyek egy évtized múlva eredményesen küzdöttek a szocializmus megvalósításáért.

Matuss Lászlóné

Győr megye a századvégi agrármozgalmak sodrában

A földmunkások alföldi szervezkedései a századforduló előtti évek nyugtalan időszakában sok gondot okoztak a kormánzatnak. Az első megmozdulásokat a közvélemény is meglepetten fogadta, hiszen úgyszólván nem is tudott arról, hogy agrárproletariátus is létezik az országban. De még kevésbé értette elégedetlenségének ilyen formájú megnyilatkozásait. A győri polgár is csodálkozva kérdezte önmagától és társaitól, vajon miért lázadozik tulajdonképpen Békés vagy Csongrád megye szegényparasztsága, amikor munkáját, keresetét másutt is bőven megtalálhatja. Arra nem gondolt, hogy a nagy- és középbirtok fojtogató gazdasági ollójában, a munkaadó gazdák, a földbirtokosok és nagybérlők gátlástalan követelése mellett, milyen nehéz körülmények között folytatja e társadalmi réteg szakadatlan kenyérharcát, gondokkal telített, örömtelen életküzdelmét.

A legmagasabb fórumok azonban jól tudták és érezték, hogy a Szántó Kovács Jánosok letartóztatásával és a többféle kitért zendülések karhatalmi leverésével még nincsenek a dolgok elintézve. Nem véletlenül történt tehát, hogy 1899 nyarán Darányi Ignác földművelésügyi miniszter a következő hangú körlevéllel fordult – többek között – a Győr megyei Gazdasági Egyesület elnökéhez:

„Nagyságos Elnök Ur! A mezőgazdasági munkásoknak az 1897-es évben nagyobb hullámokat vert mozgalma a rendes mederbe tért és így – jöllehet az megszűntnek és a munkáskérdés rendezetnek nem is tekinthető – kétségtelen, hogy a mostani viszonylag nyugodtabb helyzet immár alkalmas arra, hogy a szenvedélyek lecsillapodtával, a magyar gazdaközönség a munkáskérdés rendezése érdekében, a maga leghathatósabb társadalmi tevékenységét minden irányban érvényesítse.

A kormányzati intézkedéseknek javarészt sikerült a munkásosztályt az agitáció befolyása alól megszabadítani. Mivel azonban ez a réteg önkéntlenül is vezetőt keres, ha a gazdaközönség nem iparkodik a kapcsolatok céltudatos megerősítésére, az agitáció ismét tért fog hódítani, hiszen ez sohasem késik a munkásság helyzetét, hangulatát minden alkalommal felhasználni. Tudom, hogy a gazdaközönség előrelátó bölcsességét a munkások mozgalmi által okozott gazdasági zavarok nem tévesztették meg s nem a visszatörési gondolatával foglalkozik, hanem azon módok és eszközök mérlegelésével, amelyek révén a birtokos és munkás közti viszonyt mindkét fél érdekében bensőségesse, bizalmasá és patriarkálisá lehetne tenni!”

Hangzatos szép szavak voltak ezek, amelyeknek realitásáról, főleg a birtokos osztály közeledési hajlandósága felől, a földművelési kormányzat sem lehetett túlságosan meggyőződve. A feszültség enyhítése

és a saját megnyugtatósa érdekében ezért a körlevelek és szólások után konkrétabb természetű intézkedéseket is fogantatosított abban a reményben, hogy talán ezek egyik vagy másik formájukban megteszik vélt hatásukat. A törvényhatóságokhoz is eljuttatott felhívásokkal egyidejűleg, szinte egymást követően érkeztek az utasítások, a különféle javaslatok, hogy mit tegyenek a vármegyék a mezőgazdasági munkások, cselédek helyzetének, hangulatának megjavítására.

„Nem elégséges az” – így szólt az egyik, Győr megyéhez intézett instrukció –, „hogy a gazdatársadalom megbecsülje a saját munkásait, emberségesen bánjon velük és megsegítse őket, ha valamilyen oknál fogva szükségbe kerülnek, hanem foglalkozni kell a községbeli munkásosztállyal is, mert a saját alkalmazottakkal való érintkezés által még nincsenek azok a feladatok teljesítve, amelyek a munkáskérdésben a társadalomra hárulnak.” De ezen túlmenően, községi hitelszövetkezeteket, ingyenes népkönyvtárakat, munkás-olvasóegyleteket kell alakítani az elérendő célok érdekében, miként azt a legutóbb megtartott országos gazdakongresszus is már megállapította. A hitelszövetkezeti mozgalom beindításánál tehát Győr megye alispánjának és járási főszolgabíráinak is arra kellett különös gondot fordítaniuk, hogy az újonnan alakult szövetkezetek tagsági életébe ne csak a birtokosok és iparosok, hanem a helybeli gazdasági munkások is be legyenek vonva. Az illetékes szervek, hatóságok ennek révén ugyanis azt remélték, hogy a közös munkálkodás, a közös érdek, a takarékosági hajlam fejlesztése mellett az osztálykülönbségek elmosódásában és a társadalmi egyensúly helyrebillentése terén is éreztetni fogja kedvező kihatásait.

A községi ingyenes népkönyvtárak és olvasóegyletek ügyét a földművelésügyi tárca által támogatott *Néplap* külön is felkarolta, amikor hasábjain ismételtén kifejtette, hogy a könyvolvasás megkedveltetésével, valamint a ponyvairodalmi füzetek népszerűsítése útján milyen hatékonyan lehet ellensúlyozni az agitációs tevékenység továbbra is fokozódó erőfeszítéseit. E feladatokkal kapcsolatban egyébként a miniszter közvetlenül is felkérte gr. Laszberg Rudolf győri főispánt a kellő támogatásra, amikor saját kezéhez irányított bizalmas levelében az alábbiakat közölte vele:

„Méltóságos Főispán Úr! Amidőn a munkásosztállyal való társadalmi foglalkozás tárgyában, a gazdasági egyesületi elnökhöz intézett leiratomat másolatban megküldöm, azon reményemnek adok kifejezést, miszerint Méltóságod a gazdaközönség helyes irányú társadalmi működésének mindenkor támogatására lesz és különös gondot fog arra is fordítani, hogy a törvényhatósági és községi tisztviselők is a maguk részéről ez irányban tevékenykedjenek.”

Gyakorlatilag ez annyit jelentett, hogy a megyének a legnagyobb találékonysággal kellett közreműködnie a különféle aktusok, rendezvények előkészítésénél, de még az aratási ünnepek felújításával kapcsolatban is. Az utóbbiakat illetően a kormánynak ugyanis az volt az álláspontja, hogy a falu népének kedvében kell járni, és e régi népszokás felelevenítését már csak azért sem szabadna elhanyagolni, mivel az érintkezésnek ez a közvetlen fajtája, a gazdatársadalomnak az időnkint megnyilvánuló szíves vendéglátása, igen nagy hatással lehet a munkások és cselédek kedélyvilágának további alakulására.

A közigazgatási apparátus felsőbb parancsra kierőszakolt szolgálatkészsége tekintetében nem is fordultak elő kirívóbb lazaságok, inkább a földbirtokos osztály közönyösségén és a kormányzat által következetesen folytatott mezőgazdasági politika kétarcúságán múlott, hogy az éltrevalóbb kezdeményezések, elgondolások sem tudtak a kívánt mértékben megvalósulni. A szegényparasztkok, földmunkások tömegei ugyanis minden intézkedésből kiéreztek az őszinteség, az érdek nélküli segíteni akarás hiányát, főleg attól kezdve, hogy az 1898. évi, úgynevezett „cselédttörvény” szigorú fenyítő rendelkezései ismeretessé váltak. A 60 napos elzárásokkal, súlyos pénzbüntetésekkel tarkított megtorlási eljárások Győr megyében is csak azt eredményezhették, amit szerte az országban, az agrárproletariátus további eltávolodását és bizalmának hosszú évtizedekre kiható, tartós megrendülését.

Dr. Lengyel Alfréd

Csipke Gömörből (Hornyák László rajza)